

Lug mac Ethlenn i Loki Laufeyjarson

Macià Riutort

Universitat Rovira i Virgili

<https://dx.doi.org/10.12795/futhark.2008.i03.12>

Resumen: El presente artículo es el primero de dos que dedico a la figura del dios escandinavo Loki. En él, intentaré demostrar que el origen de este dios debe buscarse en la zona de contacto cultural iro-escoto-escandinava durante los siglos VIII-IX d.Cr. Según nuestra hipótesis, Loki es una hipóstasis de Odín, el principal dios del panteón escandinavo. Esta hipóstasis fue creada mediante el procedimiento de adoptar –y adaptar–, a tal fin, al principal dios del panteón irlandés: Lug. En un segundo artículo, se intentará profundizar en la parte "oscura" del dios escandinavo y sobre todo, en su vertiente de "mago" (war-lock).

Palabras clave: Loki Laufeyjarson, Lug mac Ethlenn, hipóstasis, sincretismo religioso, Irlanda.

Abstract: This article is the first in a series of two devoted to the study of the Scandinavian deity Loki. As I will attempt to demonstrate, the origins of this deity should be sought in an area of cultural intersection delimited by Ireland, Scotland and Scandinavia, during the 8th and 9th centuries AD. It is my contention that Loki is a hypostasis of Odin, the main deity of the Scandinavian pantheon. This hypostasis was created through the process of adoption and adaptation of the main Irish deity, namely, Lug. A second article will follow discussing the insights of Loki's "dark" side and especially, his facet of "wizard" (war-lock)

Key words: Loki Laufeyjarson, Luc mac Ethlenn, hypostasis, religious syncretism, Ireland.

0. Introducció.

El present treball representa un intent d'aproximació a la

figura del déu norrè Loki. Intentaré demostrar que aquest déu no formava part originàriament del panteó norrè i que fou pres pels norrens als irlandesos durant el temps de contacte de tots dos pobles a Irlanda com a conseqüència de les incursions norrenes a l'illa i del procés de colonització que els van seguir i que comportà la fundació del Regne de Dublín. Seguint el nostre punt de vista, per tant, darrere el Loki norrè cal veure-hi un acte de sincretisme religiós iro-norrè: Loki és més que idèntic al déu Lug irlandès: és el déu Lug irlandès.

1. Les etimologies de Loki.

Sobre l'origen del déu Loki, que no sembla haver tingut un corresponent clar en el món germànic de fora d'Escandinàvia, s'han proposat moltes d'etimologies, sense que cap d'elles hagi pogut convèncer totalment la comunitat dels germanistes. Vegem-ne a continuació, i abans de concentrar-nos en la nostra pròpia proposta, les més importants.

1.1. Lucifer

És potser una de les primeres etimologies que es van formular sobre aquest déu i es deu a l'enginy del Jacob Grimm¹, el nostre venerable mestre. Loki fóra, en la seva teoria -que ell formula amb moltíssima de precaució-, el déu llatí *Lucí-fer* "el portador de la llum". Grimm basa la seva hipòtesi en dues característiques del déu: hi ha una concomitància fonètica notable entre aquests dos noms i, de la mateixa manera que Lucifer regna a l'infern cristià, Loki és el pare de Hel -la deessa dels inferns norrens-. Grimm, per tant, veu la possibilitat, encara que llunyana, que amb Loki siguem davant una importació del sud.

---

¹ . Aquesta teoria fou formulada per Jacob Grimm en la seva *Deutsche Mythologie* 3 (1981), p. 82: man könnte gar auf eine kürzung aus *Lucifer* fallen.

Potser precisament per aquesta raó –és a dir, perquè es formulava la possibilitat que Loki no fos pas un déu autòcton-, sinó un déu procedent d'una altra mitologia, aquesta teoria no es va rebre ni es va desenvolupar, llevat de l'intent d'en Sophus Bugge² 1881-1889. D'aleshores ençà, senzillament, hom l'ha ignorada i prou.

1.2. Volcanus - *Wlukēn.

L'islandès Guðbrandur Vígfússon va formular aquesta hipòtesi en els *addenda* al seu diccionari islandès-anglès, escrit ensems amb Richard Cleasby³. Segons ells, el déu Loki seria autòcton, però el seu origen etimològic seria el mateix que el del déu llatí *Volcanus*. Vígfússon va reconstruir una forma primària germànica *Wlukēn (en realitat, *Wloka, d'acord amb la reconstrucció que es feia en els seus temps de les terminacions del paradigma del substantius febles germànics). D'aquesta forma n'hauria sorgit, per evolució fonètica normal (això és, pèrdua de la *w*- inicial davant consonant, pas de *u* a *o* davant síl·laba amb el nucli sil·làbic constituït per una vocal anterior i evolució de la síl·laba final *-ēn* a *-i*) la forma *Loki*. Segons ell, Loki fóra primàriament un déu del subsòl amb el significat de “déu del foc”. Al final de la presentació d'aquesta etimologia, Vígfússon en fa esment d'una altra que no té res a veure amb aquesta: que el mot no fos més que un doblat de *wulfaz “llop” amb una funció originària de *destructor*⁴.

---

2 . Per a més detalls, remeto a les indicacions bibliogràfiques.

3 . Cf. Cleasby-Vigfusson, pàg. 776.

4 . Cf. Cleasby-Vigfusson, pàg. 776. Val a dir, però, que, per acceptar aquesta teoria, hauríem d'acceptar que ens trobem davant un préstec eslau, ja que una forma *Wloki només podria haver sortit de la forma eslava per designar el llop, *vlkb*. Vígfússon no concreta més, però: per assumir la seva hipòtesi,

Fins allà on nosaltres sabem, la teoria de Vigfússon, que lligava Loki amb el romà Vulcanus, no ha tingut pràcticament cap repercussió. Un dels únics que la van defensar -o, millor dit, que hi van arribar independentment de Vigfússon, fou Elard Hugo Meyer, el qual, a la seva edició del 1903 de la seva *Mythologie der Germanen* fa⁵: u , ja s'ha decidit per una d'elles (p. 276):

Der Name *Loki* ist identisch mit (V)Loki Lohe und scheint von derselben Wurzel ausgegangen wie der römische *Vulcanus*.

Després de Vigfússon i de Meyer, no coneixem ningú que s'adhereixi a aquesta teoria, i, al nostre entendre, ben a dret: la relació de Loki amb el foc, que semblava primària als germanistes del segle XIX, i que es basava en una certa confusió amb Logi, el gegant del foc de la mitologia norrena, ara ja no la defensa ningú.

1.3. Loki el destructor

Si les dues teories esmentades abans, actualment només tenen un valor historicista, una de les primeres etimologies formulades del nom del déu que més ha convençut la comunitat erudita, és la qui relaciona el nom del déu amb l'acte de *cloure*,

---

caldria assumir que la llengua eslava “donant” hauria d'haver estat una variant antiga del búlgar -llengua en la qual *llor* es diu actualment ВЪЛК- o fins i tot, el búlgar eclesiàstic antic directament (cf. <http://www.geonames.de/wl-balto-slavic.html>, consulta efectuada el 30.8.2008), ja que les llengües eslaves com ara el rus, el bielorús o l'ucraïnès presenten totes elles formes de tipus *volk-*. Caldria assumir, en definitiva, que el déu hauria arribat a Escandinàvia a través dels varingis, els quals l'haurien adoptat o creat en l'entorn de Constantinoble o de l'Imperi bizantí.

5 . Cf. Meyer 1903 pàg. 276. A la versió de 1891, Meyer encara no és tan contundent sinó que hi maneja diverses possibilitats, sense decantar-se tan clarament per una d'elles.

tancar, que, en norrè occidental antic, es deia *lúka*. La formulà per primer cop Uhland al segle XIX, Pokorny la va reprendre al seu diccionari de l'indoeuropeu⁶ i modernament l'exposa també, al costat d'altres etimologies, l'autor de l'*Orðsifjabók*⁷ islandès, Áisgeir Blöndal: Loki és, segons aquesta teoria, el destructor del món, el qui en "clou" l'existència.

Aquesta etimologia veu en el mot *Loki* un nom agent derivat del verb *ljúka*, *lúka* "tancar; acabar"⁸ Ell és, per tant, l'Acabador, el Terminador [del món], i doncs, el pol oposat a Heimdallr -l'Iniciador-, i d'aquí que totes dues divinitats resultin tan antagòniques i que en el Ragna Røkkur l'una -Heimdallr- sigui la destructora de l'altra -Loki-.

Uhland 1972 (en reedició de l'obra del 1836), p. 14 fa:

Loki, der Beschließer, Endiger (Lex. ils. lok, n. pl. finis, consummatio; namentlich auch von einer größeren Katastrophe: Niflúnga-lok (Sæm. Edd. 230), der Niflunge Untergang. Das Zeitwort list: liuka, lúka, claudere, finire, part. præt. lokinn. Vgl. Lex. myth. 232. 629. D. Myth. 148 [221]) <...> Nach Raum und Zeit bezeichnet er Ziel und Ende der Göttermacht. Er wirkt die Abnahme des Lichtes, er ist der Abend des Jahres, wie der Zeiten überhaupt, und steht in

-
- 6 . En el seu diccionari etimològic de l'indoeuropeu, Pokorny interpreta *el teònim com "el Destructor". Sense que ho esmenti, Pokorny hi reprèn, doncs, la interpretació d'Uhland per a qui Loki era "der endiger, der beschliesser aller dinge" en oposició a Heimdallr "dem beginner und anheber".*
- 7 . P. 575. Blöndal-Magnússon hi deixa clar que, malgrat tot, l'etimologia del mot continua essent: *uppruni óviss* (origen incert).
- 8 . El participi de passat de *lúka* és *lokinn*, *lokin*, *lokit*. Al costat de la forma *lúka* hi ha la forma *ljúka* (que s'ha convertit en la forma normal en islandès modern) i *loka*. Un derivat d'ús normal d'aquesta arrel és el femení *loka* "forrellat". Per a més detalls sobre tots aquests mots, remeto al diccionari de Zoëga, p. 277-279.

durchgängigem Gegensatz mit Heimdall, dem überall die Frühe, der Aufgang, angehört, dessen Schwert Höfud, der Anfang, ist <...>.

El problema, si se'n pot dir així, d'aquesta etimologia, és que un hipotètic *loki, nom agent del verb *lúka* "tancar; acabar" no està atestat enlloc, i aquest és un fet que sobta força, ja que un mot així, que hauria tingut el significat de "destructor" o el d'"acabador", hauria de trobar-se atestat per força encara que fos algun cop, i no és pas així.

Al nostre entendre és una etimologia basada en la interpretació de la natura del déu a partir de les funcions que hom li atribueix en els textos medievals: això és, ja que Loki és un destructor del món cal veure en el nom un nom agent que signifiqui *destructor*. Vígfússon –i ja ho hem vist més amunt– arribava exactament a la mateixa interpretació del nom del déu, però per vies totalment diferents: ell ofería la possibilitat d'interpretar el nom del déu com a doblat del mot *úlfr* "llop", i un déu-llop no pot ésser res més que un déu-destructor, *el destructor*.

1.4. Loki com a dèmon del foc, eldvættrinn

Aquesta mateixa forma d'acostar-se a l'etimologia del nom del déu és la que subjau a la que hi veu un déu del foc. Vígfússon hi veia, com hem vist adés, un paral·lel al déu llatí Vulcanus. No podia ésser altrament: Loki era el pare de Hel, la deessa dels inferns i també els inferns mateixos. Obviant totalment que els inferns de la mitologia norrena no són un indret de foc com ho són els inferns cristians i deixant-se influir per la visió que es tenia de l'infern cristià, Vígfússon i molts d'altres com ell van arribar a la conclusió, d'una manera o altra, que Loki havia d'haver estat per la força un déu del foc.

Potser a causa de la presència de l'infern cristià en el

nostre subconscient, tot ple de flames, aquesta etimologia és una de les més populars i esteses. Hi ajudà, sens dubte, en aquesta popularització, l'aparició del déu com a déu del foc a l'obra de Richard Wagner, ja que Wagner adoptà aquesta interpretació i la va convertir en la base i el punt de partida a l'hora de donar nom alemany al déu, que ell va batejar *Loge* a la tetralogia de l'*Anell del Nibelung*.

És possible que a l'hora de crear-se aquesta etimologia hi influís la pronunciació danesa de Loki amb sonorització de la *k* intervocàlica. El fet és, però, que, filològicament parlant, una forma *Loki*, amb la seva *-k-* no es pot pas relacionar amb formes amb *-g-* o *-χ*⁹ com ara les islandeses *logi* / *log* "flama", alemany antic *loug*, modern *Lohe* etc. I a banda del seny etimològic hi ha encara una altra raó –i ben poderosa, per cert– que impedeix de relacionar *Loki* i *logi*: la mitologia norrena ja coneix un *Logi*, hi és el gegant del foc, l'esperit del foc i *Logi* és de personalitat força diferent de la del déu Loki. És més, en un episodi, Loki i Logi fins i tot s'enfronten en un repte¹⁰. Per tant: per més suggeridora que sigui aquesta etimologia, no té cap base filològica forta¹¹.

9 . L'alternança de les quals ve donada pel canvi gramatical.

10 . Es tracta d'un episodi de l'*Snorra Edda*. En els capítols 45 i 46 de la *Gylfaginning*, Loki i Logi s'enfronten en un concurs de menjar al casal d'Útgarða-Loki (cf. <http://www.snerpa.is/net/snorri/gylf.htm>. Consulta realitzada a 30.08.2008).

11 . Per això, em sobta moltíssim l'afirmació de Kock 1899: *Der Göttername Loki aber ist mit dem Appellativum loki "Lohe, Feuer" identisch, das heißt, er ist von demselben ausgegangen (p. 95) <...> in Übereinstimmung hiermit ist er eigentlich ein Gott des Feuers und des Blitzes (p. 103)*. L'afirmació és més que més sorprenent si tenim en compte que un substantiu comú *loki* „Lohe, Feuer“ no està atestat enlloc en els textos en prosa i, pel que fa al llenguatge poètic, Snorri no l'esmenta pas als seus *Skáldskaparmál* com a sinònim poètic de *eldr*

1.5. Loki de lijkendaemon.

És l'opinió de l'Edward B. Koster, qui, el 1920, escriu:

Oorspronkelijk een lijkendaemon, en daarom een chthonisch (onderaardsch) wezen, evenals Wodan-Odin <...>. Onder de Asen is hij de overgang tusschen hen en allerlei daemonische machten, hij brengt de Asen in ongelegenheid en in gevaar, maar bevrijdt hen er ook weer uit <...>. Loki is een vreemdsoortig dubbelwezen, half god, half duivel <...>. Als zijn vader wordt Farbauti ("de gevaarlijk slaande" d.i. de bliksem) genoemd, als zijn moeder geldt de Reuzenvrouw Laufefa of Laufefi <...>. Door deze en dergelijke daden zou men Loki en soort Mephistofeles kunnen noemen, een soort macht "die stets das Böse will, und stets das Gute schafft" <...>. Misschien zit er in Loki ook een natuur-symbolische trek, en is hij verwant met het vuur ("laaiing"), hier en daar misschien als zinnebeeld van het vuur op te vatten, dat zich in dienst stelt van den mensch, maar evenals Loki bij de godenschemering, gemakkelijk zijn ketenen verbreekt. Maar geheel zeker is deze beschouwing niet.

Al nostre entendre, no hi ha absolutament res en els relats mitològics norrens que ens permeti de veure en Loki un "dèmon [devorador] de cadàvers"; per tant, no entrarem a debatre amb més detall l'afirmació de Koster que trobem una mica desconcertant.

1.6. Loki i el mite finès de Louhi/Loviatar.

És una teoria, formulada pel finès Emil N. Setälä a la primera meitat del segle XX, que tracta d'explicar l'origen de diversos personatges mítics finesos, però que llença llum sobre l'origen de Loki. Setälä demostra que el nom de la mare de Loki,

Laufey, es correspondria amb el de la bruixa fina Loviatar, la més menyspreable de les filles de Tuoni i la seva esposa Tuonetar, els senyors de Tuonela, "el país de Tuoni", això és, "el país dels morts"¹². Loviatar és font de tot mal i principi d'incomptables plagues, de cara negra i de pell d'aspecte horrible (segons el *Kalevala*) i, tot i que en el *Kalevala* se la contempla com a personatge diferent de Louhi, la deessa mestressa i protectora del país de Pohja o Pohjola -la Finlàndia Septentrional o Lapònia-, normalment hom tendeix a creure que Louhi i Loviatar o Laviatar eren originàriament designacions dialectals del mateix personatge mític que, en la ploma de Lönnrot es va convertir en dos personatges diferents¹³.

Si Louhi/Loviatar és, segons Setälä, idèntica amb Laufey, el personatge que apareix al *Kalevala* amb el nom de *Lokka*, la mare de l'Ilmarinen, s'ha de veure com a equivalent del Loki norrè. Setälä rebutja expressament la identificació automàtica de *Lokka* amb el finès *lokki* "gavina", com s'ha vingut fent tradicionalment. Sempre seguint Setälä, aquesta identificació és, uns cops, realment possible, però no pas sempre. Hi ha un *Lokka*, *Lokki*, *Nopinen* "sutjós" que, al seu entendre, cal veure com a fill de Loviatar i, per tant, com a "germà finès" del Loki norrè.

Interessant per nosaltres és que Setälä pondera la possibilitat d'identificar Loki amb un altre personatge finès, *Lukki*, el gos del mal de queixal que apareix a nombrosos eixarms cantats als infants quan fan el canvi de dents. Però aquest *lukki* "gos" també és interpretat com a *aranya*, en zones de Finlàndia influïdes pel suec, on *aranya* es deia, a l'Edat mitjana i encara

---

12 .Cf. *Kalevala*, cant 45, esp. pp. 563-564.

13 .Cf. Setälä, pp. 50 i 53, que esmenta d'altres formes del nom de la bruixa com ara *Loveatar*, *Lovehetar* i *Louhiatar* etc.; d'aquesta darrera forma n'hauria sortit, segons Setälä, la forma *Louhi*.

ara dialectalment, *lokke*¹⁴.

Sense pretendre-ho, Setälä va apuntar una possibilitat etimològica –la identificació de Loki amb l’aranya– que donava un nou sentit al mite, contingut al capítol 50 de la *Gylfaginning*, que Loki fou l’inventor de la xarxa. La identificació de Loki amb el suec medieval i dialectal *locke* serà defensada modernament per Rooth. És interessant l’afirmació que fa Rooth 1961, p. 206, quan afirma, en aquest context:

These points mentioned above do, in my opinion, give us reason to identify Loki with Locke and consequently interpret Loki as the spider and “the inventor of the net” as Snorri says. The name *Loptr* for Loki would then be understood as alluding to the spider’s ability of “walking in the air”.

Val a dir que la identificació de l’aranya amb Loki, el déu inventor de la xarxa i el déu que “tot ho embolica” és molt atractiva i es pot considerar una possibilitat d’explicació seriosa de l’origen del déu. Tanmateix, sóc del parer que el mot *locke* i el nom de Loki són dos noms diferents i que el primer va anar influent en la forma del segon fins a convertir-lo en Lokki, si més no a una part del domini escandinau (per exemple, a les Illes Fèriar). Altrament no sóc capaç d’explicar-me l’existència de Loki, amb una sola –k–. Per a mi hi havia, originàriament, *lokke*. Aquest mot, per etimologia popular, donaria la seva geminada al *Loki*

---

14 .Cf. Setälä, p. 91. L’*Svenskt Dialektlexikon* (<http://runeberg.org/dialektl/0448.html>), ens dóna *låkkanät, låkkanät, lokkanät, lukkanät* com a variants dialectals de *spindelväf* “teranyina”. Segons Olrik 1911 p. 558 (publicat el 1913), són aquestes designacions les que van contribuir a formar el mite de Loki com a inventor de la xarxa, en interpretar-se com a “xarxa de Lokke”. Segons Rooth 1961, p. 202, el sud de Suècia és el territori on, fins al dia d’avui, es pot trobar *locke* amb el significat d’*aranya*.

que, al meu entendre i com veurem adés, va arribar a Escandinàvia a partir del segle IX des del territori irlandès o iroescocès.

1.7. Loki i *lügen*.

La possible relació entre tots dos mots és establerta per Hertha Marquardt el 1940, p. 75:

Danach möchte man das erste Wortglied *loga-*, *loge-* nicht mit "Flamme", sondern eher mit der Wortsippe *lügen* verbinden. <...> Dann würde die aus den Glossen herzuleitende Bedeutung zwar auf den Gott Loki trefflich passen, ihn aber nicht als Gott des Feuers bezeichnen, sondern als den listenreichen Gott, den wir aus der altnordischen Mythologie kennen. <...> Gelingt es aber, für alle drei Formen eine gemeinsame Grundlage herzustellen, so wäre damit wahrscheinlich gemacht, daß der "trugstarke" Gott Loki der nordischen Mythologie nicht eine spezifisch nordische, sondern eine gemeingermanische Gottheit wie Wodan-Odin oder Donar-Thor gewesen ist.

El problema d'aquesta etimologia, no cal dir-ho, és el mateix que ja he exposat a dalt en el punt 1.4.: lingüísticament no es pot relacionar una forma amb -k- amb formes amb -g-. Loki, per tant, no es pot relacionar etimològicament amb *lügen*, *ljúga*, per més temptat que hom estigui de fer-ho, i es fa, s'ha de fer sobre una explicació lingüística ferma i convicent.

1.8. Folke Ström i Ernst Alfred Philippon: la identitat de *Loki* amb *Lóðurr/Loptr*.

Philippon és el primer que constata que Loki podria ésser una hipòstasi d'Óðinn:

(P. 49): <...> hinter der Blutbrüderschaft (zwischen Odin und Loki) steckt ein tieferes Geheimnis: Loki gehörte einst noch enger zu dem Totenführer Odin, wie Hönir ist er eine Emanation, ebensowenig wie dieser hatte er einen Kult, aber anders als dieser brachte er es zu einer selbständigen Persönlichkeit, deren hässlicher Charakter schon in der Grundanlage durch den Namen Lodur-Loki gegeben war.

Folki Ström arribarà, independentment de Philipsson, a la mateixa conclusió a l'any 1956.

Una de les diferències que hi ha entre l'obra de Philipsson i la de Ström rau en la *Beweisführung*: mentre que aquesta manca pràcticament a l'obra de Philipsson, Ström desenvolupa, amb acríbia i agudesia, la seva nova teoria.

Si *Loki* i *Lóðurr* són idèntics, *Loki* s'hauria de veure com un hipocorístic de *Lóðurr* format amb el sufix diminutiu *-ki*. L'etimologia de *Lóðurr*, no és clara, però hom el sol relacionar amb el *logapore* rúnic: el diferent consonantisme de totes dues formes s'explicaria pel canvi gramatical¹⁵. Si realment fos així, el primer element del mot norrè, això és, *Ló-* estaria relacionat amb l'alemany *Lohe* i *Loki* seria un dimoni del foc, cosa que, però, realment no ho és en els textos mitològics norrens romanosos o, almenys, no primàriament.

La identificació de *Loki* i *Lóðurr* presenta un problema al meu entendre: l'explicació de *Loki* exigeix la presència d'un sufix diminutiu *-ki* que a mi no em consta que gaudís de cap mena de vitalitat a l'Escandinàvia pre-històrica, on sembla que els

---

15 . Olrik 1911, esp. pp. 590: Sammenhængen mellem Loptr, Lokki, Loki og Lóðurr kan forklares således, at mellemformerne er "kælenavne" eller "kortnavne", der efter behag kan bruges for ethvert af de andre; snarest Loki for et med enkelt medlyd, Lokki for et med sammensat medlyd; -ki er kortnavns-endelsen, og det forudgående behøver kun at være en antydning af ordstammen.

diminutius es van formar més aviat amb el sufix *-li* (masculins) o *-la* (femenins i neutres)¹⁶ i si *-ki* ha d'ésser una altra cosa que un sufix diminutiu o hipocorístic, cal cercar una altra solució etimològica per a Loki.

1.9. La tesi eslava.

Parteix de la constatació, que hem fet nosaltres mateixos, que Loki és conegut, en la mitologia norrena, amb l'epítet "inn lævisi", això és, "l'arter". Doncs bé, el nom del déu es cobreix força bé amb el rus *лукáвый* "astuto, malicioso; maligno" i *лукá* "List, Betrug" o amb el búlgar antic *lǫka* "argúcia, engany, List, Betrug" i *lǫkavǫ* "arter"¹⁷, mots que Pokorny fa derivar de l'arrel indoeuropea **lenk-* "torçar, biegen".

Si creiem en el que jo denomino "la tesi eslava", Loki fóra una hipòstasi d'Óðinn creada a partir d'algun dels mots eslaus esmentats a dalt pels comerciants norrens que negociaven amb eslaus i passaven llargues temporades de contacte amb ells, p.e., a Haithabu o, més versemblantment, en el territori eslau pròpiament dit. Això situaria l'origen del déu molt probablement entre els varingis. Malauradament, aprofundir en aquesta tesi no és, ara i ací, possible. Tanmateix, creiem convenient esmentar-la perquè podria ésser la base d'un descabdellament ulterior força interessant .

1.10. Loki i Lugos (← Lugus) "lladre".

Al llarg de les nostres recerques, ens n'havem adonat que

16 .Esmento, a tall d'exemples: *mús* "ratolí" - *mýsla* "ratolinet". En islandès, *múska* no hi significa pas "ratolinet" sinó *egua del color gris dels ratolins*, i presenta un sufix *-ka* que cal interpretar com a sufix de color: una *brúnka* és una noia o dona amb els cabells de color bru i una *egua de color castany*, una *ljóska* és una rossa etc.

17 .Cf., per a tots aquests mots eslaus, Pokorny I, pàgs. 676-677.

la nostra teoria, la que volem exposar aquí i que identifica el déu norrè amb el déu cèltic Lugos, ja ha estat formulada. Això no obstant, la formulació no ha estat mai desenvolupada i es limita, tot plegat, a dos petits comentaris, un de n'Axel Olrik¹⁸ i l'altre d'en John Loewenthal, així com al diccionari de Jean-Paul Persigout. A més a més, en aquests treballs, la possible relació s'estableix entre el déu norrè i el déu cèltic, cosa que nosaltres veiem molt poc probable a causa de la diferència temporal entre un món i l'altre; per a nosaltres, la relació de Loki és amb Lug, el déu irlandès descendent del Lugos cèltic.

Olrik 1911, p. 590-591 esmenta aquesta tesi de passada. Efectivament, ell suposa que *Loki* és un "kælenavn" format per mitjà de l'escurçament d'un nom i l'afegiment de la síl·laba *-ki*. Això no obstant, no gosa dir de quin nom pot ésser Loki escurçament. I fa:

Jeg regner ikke engang kortnavns-tydningen for den eneste mulige ud fra dette standpunkt. En anden mulighed er, at Loki fra første færd er den samme som Kelternes **Lugos** (opfindelsernes, kunsternes og det menneskelige samfunds beskytter); set fra indholdets side kan de begge have deres udspring i den samme Prometheusagtige heroskikkelse. Efter en græsk forfatteres vidnesbyrd har der også i Gallernes sprog været et ord **lugos** "ravn" (hvoraf bynavnet **Lugdunum** - urigtig - afledes. Vi kunde ikke få noget mere træffende navn end "ravnen" for den tyveheros, der udgør den formodede grundtype af Lokeskikkelsen - ganske som hos Indianerne denne er ravn og udfører sit ran i skikkelse af en ravn, og svarende til at Odin (oprindelig Loke??) bortfører skjaldemjøden i fugle-(ørne-)skikkelse.

---

18 .És així com el descriu Snorri a la seva *Edda*: d'aspecte agradós, benplantat.

Pel que fa a Loewenthal, aquest darrer li atribueix, tot i que amb precaució, un significat originari de "lladre". Així, Loewenthal 1915, p. 154, fa:

Will man *Loki* mit Axel Kock als Feuergott ansehen, so könnte sein Namen etymologisch zunächst zu gall. *louyos* "κόραξ" gestellt werden. Das Bedeutungsverhältnis wäre ähnlich wie das zwischen gr. *φλέγω* und engl. *black*. <...> Anders Axel Olrik, *Myterne om Loke* <...>; in diesem Falle gehören, da im Idg. *ul-* mit *lu-* wechselt, *Loki* und *lugos* zu lat. *uello* wie gr. *δέροί.ἔλαφοι* zu ai. *tváratē* "eilt" und bedeuten eigentlich "Dieb".

La teoria del Loki primigeni com a déu-lladre fou desenvolupada posteriorment, ja en els anys seixanta, per Anna Birgitta Rooth, en el treball seu que ja hem esmentat abans. Ella hi arriba després d'"esporgar" la figura de Loki de tot allò que ella considera secundari. És innegable que Loki apareix com a lladre a diversos mites norrens, però lingüísticament no hi ha absolutament res que permeti d'atribuir-li un significat "lladre" tal i com fa Loewenthal.

Malgrat tot, hem de dir que el treball de Rooth –que, com hem vist, identifica Loki amb l'aranya– ens resulta inspirador perquè per primer cop –fins allà on sabem– assenyala el paralelisme existent entre Loki - Baldr d'una banda i els irlandesos Lug - Balor de l'altra, al qual retornarem adés.

1.11. Loki & Lug.

La diferència entre les teories que relacionen el norrè Loki amb el cèltic Lugos i la nostra, és que nosaltres relacionem Loki específicament amb l'irlandès Lug, el continuador a l'illa del déu

continental i antic Lugos i neguem que se'l pugui relacionar directament amb l'antic déu cèltic.

Loki representa al nostre entendre la utilització del Lug irlandès perquè serveixi d'hipòstasi –o emanació, com en diuen alguns autors– d'Óðinn. En principi, en mitologia entenem que una hipòstasi és una part de la personalitat d'un déu o d'una deessa que, en un moment donat, agafa vida pròpia i s'independitza de la figura de la qual deriva. La hipòstasi ajuda a "descarregar" de funcions una personalitat divina altrament massa complexa. La hipòstasi fa que el déu originari adquireixi un nou perfil –una nova personalitat– en possibilitar la convivència *alhora i de forma independent* del que en realitat són únicament dos components de la personalitat del déu: la part responsable i la irresponsable, la part covarda i la part coratjosa, la part impulsiva i la part lògica etc. I de vegades, l'èxit de la hipòstasi és tan gros que acaba usurpant *totalment* el rol del déu o la deessa dels quals descendeix, acaba convertint-se en un altre déu o una altra deessa. Val a dir que la hipòstasi com a recurs no queda limitada al món dels mites antics. Els mites moderns la necessiten exactament igual de molt que els mites d'antany: qui hagi vist les pel·lícules de Batman, per exemple, sabrà què dic. La hipòstasi té lloc en aquest mite modern en un sentit doble: per una banda, en el desdoblament de la personalitat del protagonista en una personalitat pública i una d'òculta, i per l'altra, en l'aparició de Robin, el "Noi-Meravelles". Robin és al meu entendre una autèntica hipòstasi de l'heroi que es disfressa de ratpenat. La seva funció és clara: l'heroi no pot comunicar-se directament amb el lector, però sí que ho pot fer a través del recurs de comunicar-se amb la seva hipòstasi, ja que llavors el lector accedeix, a través de la lectura o de l'audició del diàleg –en el cas de la pel·lícula–, a les intencions de l'heroi, al seu pensament sobre determinats fets, a la seva història etc.. La hipòstasi ajuda el lector a veure la

mentalitat, la genialitat i les capacitats de l'heroi o, en el cas de l'antiguitat, del déu, i ajuda també a la renovació del caràcter del déu en la mesura que, com a creació posterior al déu, pot incorporar, a part de trets o aspectes característics del déu que se'n disassocien, trets i necessitats propis de l'època, poguent adreçar-se així al déu per solucionar problemes que l'evolució social ha generat.

La hipòtasi pot aparèixer de moltes maneres: com a company, com a pare, com a fill, àdhuc com a muller, tot depèn de la lògica del seu creador i de la lògica que mantindrà el déu antic o l'heroi modern amb la seva hipòstasi. En l'antiguitat, la relació predilecta –però no pas l'única– era la de pare-fill, en l'actualitat, és la relació de company-company.

El déu irlandès Lug rep l'epítet, en mitologia irlandesa, de Samh-il-dánach¹⁹, “el de les moltes arts”, el “sim-poli-tècnic”. Doncs bé, que els conceptes d'*hàbil* d'una banda i *astut* de l'altra són molt a prop l'un de l'altre, ho demostren, per exemple, mots del grec clàssic com ara ποικίλος i πανούργος que reuneixen tots dos significats: així, el primer significa “artísticament treballado; bordado; adamasquinado; cubierto artísticamente” però també “hàbil, astuto”, el segon “apto para todo, hábil, diestro” i també “astuto, bribón”²⁰.

Nosaltres veiem en Loki una hipòstasi d'Óðinn i com a tal apareix, tot sovint, acompanyant-lo. Com a hipòstasi que n'és, Loki és l'Óðinn hàbil (i no pas necessàriament el *malèficament*

19 . Cf., de Vries, p. 53, que interpreta l'epítet com a „der in vielen Künsten Erfahrene”. També remetem a l'Electrònic Dictionary of the Irisch Language, consultable a:

([http://www.dil.ie/results-list.asp?Fuzzy=0&cv=1&searchtext=\(id%20contains%20S\)%20and%20\(column%20contains%2045\)&sortField=ID&sortDIR=65602&respage=0&resperpage=10&bhcp=1](http://www.dil.ie/results-list.asp?Fuzzy=0&cv=1&searchtext=(id%20contains%20S)%20and%20(column%20contains%2045)&sortField=ID&sortDIR=65602&respage=0&resperpage=10&bhcp=1)): „skilled in many arts together”.

20 . Cf., Pabón S. De Urbina, pp. 487 i 447.

hàbil). Loki és el Lug simpolitècnic o Samh-il-dánach, el Lug “hàbil en moltes arts” estret d’Irlanda i traslladat a l’Escandinàvia norrena, convertit en ombra d’Óðinn, en part complementadora de l’Óðinn, és l’Óðinn que “ho sap fer tot” i alhora, l’Óðinn “de les mil arteries”.

1.11.1. La filiació matronímica de Loki.

Passem ara a exposar com arribem a aquesta conclusió.

Per començar, la filiació de Loki sobta moltíssim. En germànic, la filiació es donava pel pare i no pas per la mare. Hi havia un sistema patronímic, no pas matronímic, d’anomenar-se. És aquest el sistema emprat encara avui a Islàndia, on, oficialment, encara no hi ha cognoms: una dona és, “filla de [+ nom del pare]” i un home, “fill de [+ nom del pare]”. A tall d’exemple esmento el Haðubrant Hiltibrantes sunu de la *Cançó de Hiltibrant*, o el famós escriptor i polític islandès Snorri Sturluson (això és, “fill de Sturla”, on Sturla, perquè no hi hagi malentesos, és el nom de son pare).

Però quan ens atensem a Loki, la seva filiació ve donada per sa mare, Laufey, de manera que el déu és presentat per Snorri com a Loki Laufeyjarson “Loki fill de Laufey” a la seva *Gylfaginning*²¹: aquest fet és exactament el mateix que també es dona entre els irlandesos i entre els gal·lesos quan presenten la filiació de Lug: l’irlandès Lug és mac Ethlenn –això és, fill d’Ethliu, la filla de Balor– i el gal·lès Gwydion, mab Dôn – fill de la deessa Dôn²². La forma de presentar la filiació de Loki, per tant, no és típica del món norrè i en canvi, l’acosta al món irlandès.

El mateix s’esdevé amb una possible anàlisi lingüística del

21 . *Snorra Edda*, cap. 42 i 49 de la *Gylfaginning* (cf. <http://www.snerpa.is/net/snorri/gylf.htm>. Consulta realitzada a 30.08.2008).

22 . Cf. Markale 1970, p. 390. També de Vries, pàg. 52: er [= Lug] wird als Sohn der *Ethlenn* betrachtet, und diese ist die Tochter Balors

nom dels genitors de Loki: sa mare és *Laufey* que literalment significa “illa (= ey) de les fulles (=lauf)”, un terme que podem entendre com a “illa dels arbres” o, en la nostra interpretació, “illa verda”, ja que entenem que *Lauf-* hi faria referència a la verdor de l’illa, caracteritzant-la per les fulles verdes dels arbres. En la nostra interpretació lingüística de nom de la mare de Loki, Laufey, aquest nom, que no recorda per ventura l’epítet d’Irlanda com a *illa maragda*, això és, *l’illa verda*, avui en dia encara ben viu?

A d’altres fonts, el nom de la mare de Loki hi rep el nom de *Nál*²³ que hom sol interpretar com a “agulla”, el significat primari d’aquest mot en norrè occidental antic²⁴. Tanmateix, hom oblida totalment que *nál* també vol dir en islandès “gras sem er að byrja að koma upp”, això és, “herba que comença a llucar”²⁵ i és precisament aquest el significat que cal aplicar al mot: Si la nostra interpretació de *Laufey* com a *Illa dels Arbres*, *Illa Verda* és correcta, *Nál* s’ha d’interpretar com a *verdor de l’herba*. Aquestes interpretacions ens duen a veure en Loki Laufeyjarson un Loki, fill de l’illa de les fulles verdes o fill de l’illa verda, això és, Loki, fill d’Irlanda.

Si el nom de la mare apunta cap a Irlanda, amb el nom del pare²⁶ s’esdevé exactament el mateix. El pare de Loki és *Farbauti*, un mot que uns llegeixen com a *Farbauti* “colpejador de les naus”²⁷ i d’altres com a *Fárbauti* “el dels cops hostils”²⁸. Tant si

23 . Per exemple, a l’*Snorra Edda*, cap. 33 de la *Gylfaginning* (cf. <http://www.snerpa.is/net/snorri/gylf.htm>. Consulta realitzada a 30.08.2008).

24 . Zoëga, p. 309: „needle”.

25 . Böðvarsson 1993, p. 675.

26 . Tornem a remarcar que és molt sorprenent que, tot i conèixer-se’n el nom, no s’hi faci referència a l’hora d’indicar la filiació del déu, sinó que es recorri, per fer-ho, al nom de la mare.

27 . Zoëga, p. 127. Zoëga li dona el significat de „ogre”. Cleasby-Vigfússon p. 143 el de „a ship-beater, destroyer, an ogre; mythol. a *giant*, the father of Loki.

el nom del pare es llegeix *Farbauti* com si es llegeix *Fárbauti*, el nom fa referència, al meu entendre i en la meua interpretació, a l'Oceà Atlàntic: la mar de les grans tempestes, que tot sovint es converteix en destructora de naus o els dóna cops hostils (però també a la riba i a tot allò que es posi al seu abast) que els poden fer sotsobrar o directament enfonsar.

Hi ha, en aquest context, una altra solució que cal esmentar: el fet que per indicar la filiació de Loki es recorri al nom de sa mare i no pas al de son pare pot voler dir que, originàriament, el nom de son pare no es coneixia. Va ésser la necessitat de solucionar els punts febles del mite el que va portar a crear-li un pare i el nom d'aquest pare podria haver estat ben bé una transposició al norrè d'un dels epítets del déu Lug: *Lonnbéimnech* "el qui dóna cops furiosament", això és –en la nostra interpretació– el “vent huracanat”²⁹.

Segons tot el que he exposat adés, els noms dels genitors del déu en situen l'origen al mig de l'Oceà Atlàntic, a l'illa d'Irlanda.

---

28 . Böðvarsson 1993, p. 192.

29 . Cf. de Vries p. 53: Aber er [= Lug] heißt auch *lonnbeimenech* oder “der wild schlägt”.

Cf. Old Irish Lexicon (<http://epu.ucc.ie/lexicon/B?n=1812&file=B>), que dóna al mot *béimnech* aquests significats: adj. smiting, dealing blows, cutting; subst. act or noise of striking, clashing

L'Electronic Dictionary of the Irish Language remarca expressament que l'adjectiu *lonn* s'usava “Freq. as epithet of sea, river, etc.”. El diccionari indica expressament: *lonn béimmennach*: Lugh . . . *loinn- bhéimionnach*, però no en dóna el significat que s'ha de deduir cercant els mots *lonn* “furious, anger, fierce etc.” i *béimnech* “beater, striker”

<http://www.dil.ie/results->

[list.asp?mode=BAS&Fuzzy=0&lang=Olr&searchtext=%20lonn%20\(Old%20Irish\)&findlet=+&findcol=&sortField=ID&sortDir=65602&resperpage=10&bhcp=1&respage=4](list.asp?mode=BAS&Fuzzy=0&lang=Olr&searchtext=%20lonn%20(Old%20Irish)&findlet=+&findcol=&sortField=ID&sortDir=65602&resperpage=10&bhcp=1&respage=4)

1.11.2. El físic de Loki.

D'acord amb els textos mitològics norrens, Loki és benplantat, captivador, irresistible a les deesses³⁰. Un déu descrit per Snorri amb els mots “Loki er fríðr ok fagr sýnum”³¹ ben poc pot ésser un dèmon ctònic, presentats tot sovint amb alguna deformitat o directament espantosos. La bellesa física de Loki ens indica que n'hem de cercar l'origen a un indret molt diferent del món subterrani on tenen estatge els morts i el foc volcànic. Loki és físicament bell, no té cap defecte, i aquest fet, que l'aparta del món del subsòl, i l'acosta en canvi al món solar, a Lug, un déu que rebia l'epítet de *find* “el ros” i el de *grían-ainech* “el resplendent, el brillant”³².

1.11.3. L'enginyós Loki, teixidor d'ardits

Loki no apareix a molts dels textos medievals norrens com la figura maligna i malèfica a què estem avesats. L'equiparació amb el dimoni durant l'Edat Mitjana té un rerefons cristià i no s'adiu totalment amb el Loki que presenten els textos mitològics. Aquí hi ha clarament dos o, fins i tot, tres Lokis. És innegable que hi ha el Loki de la fi del món i el Loki encadenat d'una manea terrible, i al costat d'aquest Loki hi ha l'Útgarða-Loki (més endavant intentarem esbrinar fins a quin punt no es tracta en

30 .És així com el descriu Snorri a la seva *Edda*: d'aspecte agradós, benplantat (cf. *Snorra Edda*, cap. 33 de la *Gylfaginning* (cf. <http://www.snerpa.is/net/snorri/gylf.htm>. Consulta realitzada a 30.08.2008).

31 .“Loki és benplantat i bell de veure” (cf. *Snorra Edda*, cap. 33 de la *Gylfaginning* (cf. <http://www.snerpa.is/net/snorri/gylf.htm>. Consulta realitzada a 30.08.2008).

32 .Cf. de Vries, p. 53 i p. 69 “der mit einem Sonnenantlitz”, en correspondència amb la natura solar del déu irlandès. De Vries, p. 54, esmenta el qualificatiu de “fairy lord” que van Hamel dedica al déu. De Vries no parla clarament de la bellesa física de Lug com un dels seus trets distintius, però és possible que no ho faci seguint l'objectiu d'equiparar Lug a Óðinn, el qual, borni, vell i amb barba poc bell podia ésser.

realitat del mateix personatge mític). I igualment és innegable que hi ha el Loki que tot sovint ajuda els déus a sortir de les dificultats... en les quals sovint els hi ha ficat ell mateix: així, segons la *Haustlǫng*, rescata lǫunn de les grapes dels gegants. A la *Þrymskviða* hom ens relata com Loki féu ús de les seves arteries per recuperar el martell de Þórr etc. Hi ha per tant uns aspectes molt positius en la figura del déu –tant pel que fa al seu físic com al seu caràcter– que no es poden pas obviar amb lleugeresa. Nosaltres defensem orígens diferents per als dos Lokis plenament copsables en els textos medievals i afirmem que la característica principal del Loki no-dolent és la del seu enginy i habilitat per teixir arteries: aquest tret és el que realment defineix aquest déu, i això l'equipara automàticament al Lug de les moltes arts irlandès. En un segon estudi que preparem sobre la figura de Loki, hi desenvoluparem en detall la figura del Loki malèvol.

Cal dir que el mot comú de l'irlandès antic *lug* (igual que el gal·lès *llewyn*) no significava *corb*, com sovint s'afirma, sinó *linx*. A les llengües cèltiques històriques el mot per a designar el corb hi remunta a un *brannos*, mentre que el reconstruït per a *linx* remunta a *lugus*³³.

---

33. L'Electronic Dictionary of the Irish Language atorga al mot *lug* els significats de „lynx; warrior“. Cf.: [http://www.dil.ie/results-list.asp?mode=BAS&Fuzzy=0&lang=Olr&searchtext=%20lug%20\(Old%20Irish\)&findlet=+&findcol=&sortField=ID&sortDIR=65602&resperpage=10&bhcp=1&respage=2](http://www.dil.ie/results-list.asp?mode=BAS&Fuzzy=0&lang=Olr&searchtext=%20lug%20(Old%20Irish)&findlet=+&findcol=&sortField=ID&sortDIR=65602&resperpage=10&bhcp=1&respage=2)

Per a *lug* com a nom d'animal, vulgueu veure també Pedersen I, 186: Gr. λύγξ "Luchs", Gen. λυγκός, schwed. *lo*, lit. *lūšis*, asl. *rysъ*, arm. Plur. *lusanun-k'*: mir. *lug*, Gen. *loga* vermutlich "Luchs" (oxad leomain, londbruth loga <...> "das Brüllen des Löwen, die wilde Wut des Luchses"; co suanemnaib loga <...> "mit Seilen [aus den Därmen] des Luchses; lugleimnech <...> "springend wie ein Luchs"; übertragen = Held: lug.i.laoch <...>).

A això, cal afegir que en gal·lès el mot patrimonial per designar el linx pogué desaparèixer per "colisió homofònica" amb el mot *lleó*: *lleu*. Això no obstant,

Doncs bé, si en la nostra tradició cultural, heretada de Grècia i Roma, el linx hi simbolitza la *vista penetrant*, caldria veure si en la tradició cultural irlandesa o cèltico-insular, el linx no hi representava l'astúcia d'una banda i l'habilitat per l'altra. Si així fos, aquestes característiques atribuïdes en principi al *lug* animal podrien haver passat sense problema a ésser característiques del *Lug* déu i, per tant, també de Loki. L'astúcia de Loki i de Lug no seria res més que l'astúcia atribuïda al linx. Malauradament, no dispo de documentació sobre la simbologia del linx en el món irlandès ni en el món norrè, però, si més no per al món alemany, recordo ací el significat figurat que tenen en alemany els mots *Luchs* "garneu" i el seu derivat *abluchsen*³⁴ "prendre una cosa a algú amb astúcia" que s'adiuen molt bé amb el que he exposat i que deixen entreveure que, per a l'àrea cultural germànic-cèltica, el linx bé hauria pogut simbolitzar l'astúcia. La influència cultural llatina hauria estat la causant que

---

hom és unànime que molt versemblantment, el mot gallès *lleu* pot significar sovint "linx" i no pas "lleó". Cf. Edel 1983-1984, p. 103: In Old Irish poetry *lug* "lynx" is frequently used for warriors. In another early poem on Labraid Longsech the king is called *lug scéith* "lynx of the shield" or "warrior of the shield":

Lug scéith, scál find,

Fo nimib ní rabe bed mac nÁine aidblithir

"Ein Luchs des Schildes, ein leuchtendes Phantom, -unter den Himmeln war keiner, der so gewaltig gewesen wäre wie der Sohn Aines".

Old Welsh *lleu* could be cognate with Irish *lug* in which case some examples of *lleu* could conceal the meaning "lynx". The name of a native wild cat would be an appropriate epithet in the Cynddylan stanza cited earlier (Kynddylan, Gulhwch gynnfiat llew, <...>: Cynddylan, a lynx-like warrior like Culhwch...).

Cf. També Quin/Ó Daly / Ó Fiannachta 1966, col. 235. *Lug* com a apel·latiu hi és traduït per "lynx" i, en sentit figurat, per "warrior, hero, fighter".

34. Cr.Spalding/Brooke 1984, pàg, 1636:

Luchs "a cunning person, a treacherous fellow".

jm. etwas abluchsen, jm. etwas beluchsen "to steal something from sb."

el linx passés a simbolitzar, almenys en el món alemany, l'*agudesesa visual* i la guineu, al seu torn, l'astúcia. És un punt aquest (el del significat simbòlic del linx en el món germànic i cèltic) que aquí només esbosso, però al qual caldrà dedicar futurs estudis.

1.11.4. Loki i Baldr.

Hi ha un episodi mitològic norrè molt conegut protagonitzat per Loki i el déu Baldr. Loki n'instiga l'assassinat primer i, posteriorment, evita que pugui sortir del reialme de Hel.

Aquest episodi, que al primer cop de vista estaria protagonitzat per un dels tres Lokis existents, el Loki malvat, mirant-ho de prop, s'ha d'adscriure en realitat al Loki "bo". Si la nostra teoria és certa, el Loki instigador de la mort ("ráðbani") de Baldr és el Loki procedent del Lug irlandès. Al darrere del mite no hi hauria, en la nostra opinió, més que un reafaiçonament norrè secundari del mite de la mort de Balor a mans del seu nét Lug: aquest episodi de la mitologia irlandesa senzillament hauria inspirat o reafaiçonat l'episodi norrè de la mort de Baldr per Loki i fins i tot fóra possible que l'episodi sencer de la segona batalla de Mag Tured, en la qual Lug mata el seu avi, hagués inspirat o, si més no, influït la batalla final norrena en el Ragna røkkr, perquè les similituds entre totes dues batalles -l'irlandesa i la norrena- són, fins a un cert punts, paleses.

1.11.5. Loki/Loptr.

Snorri diu expressament a la seva *Edda* que el déu es diu Loki o Loptr "Aire". Com ja he esmentat a dalt, un dels epítets de Lug és precisament Lonn-béimnech "el qui dóna cops furiosament", això és, el "vent huracanat". Si la interpretació de l'adjectiu irlandès és correcta, la identificació de Lug amb el vent

s'adiria bé amb el nom Loptr que també rebia Loki, per bé que Loptr no es pot pas interpretar com a *vent*, sinó només com a *aire*³⁵. Una altra possibilitat en què cal pensar és que el nom *Loptr* no signifiqui, en el context de Loki, *aire* sinó *cel*, i, més concretament, *cel diürn*³⁶. Seríem llavors davant un element que caracteritza Loki com a déu solar, posseint aleshores idèntica natura que Lug? És difícil de dir, però cal deixar la porta oberta a aquesta possibilitat.

1.11.6. Dos déus encadenats.

Loki, igual que Lug, acaba fermat, de manera que és "inn bundni áss" (l'ans lligat)³⁷.

1.11.7. Bases lingüístiques del préstec.

En la seva forma irlandesa, Lug, és un masculí de tema en *-u* que, per tant, té com a genitiu una forma *Loga, Logo*. El paradigma d'aquest mot en irlandès antic fóra³⁸:

35 .Recordo aquí, a més a més, que *Loptr* "aire" realment no existeix en norrè occidental antic. El que hi ha és *lopt*, un substantiu de gènere neutre. L'equiparació del nom del déu amb aquest substantiu pot estar fonamentada o no: en aquest darrer cas ens trobaríem davant un cas de simple homofonia –o quasi homofonia– de dos mots etimològicament diferents.

36 .Cf. Böðvarsson, p. 598 que esmenta exemples del mot, com ara *skýjað loft* "cel ennuolat" on només pot tenir el significat de *cel*.

37 .Cf. *Snorra Edda*. Cap. 25 de les *Skáldskaparmál* i cap. 50 de la *Gylfaginning*. Loki acaba encadenat dins una cova (cf. <http://www.snerpa.is/net/snorri/gylf.htm>. Consulta realitzada a 30.08.2008). Lug acaba derrotat pels milesis i desterrat a un túmul subterrani. De Vries, p. 155: es [=das alte Göttergeschlecht der Tuatha Dé Danann] war in die *sídhe* verbannt worden, nachdem die Milesier Irland erobert hatten, und ihr in den großen Grabhügeln der vorhistorischen Zeit angenommener Wohnsitz gab Anlass dazu, dass sich der Unterschied zwischen den Göttern und den Totenseelen verwischte; sie waren zu *aes síde* geworden.

38 .Cf. Pedersen, pp.186 i 188.

Nom. Lug
 Ac. Lug n-
 Gen. Loga, Logo
 Dat. Lug.

Curiosament, el genitiu usual *Loga* es correspon punt per punt amb el genitiu norrè de *Loki* que és *Loka*. La pregunta que ens hem de fer és: pot generar-se en norrè un nominatiu *Loki* a partir d'un genitiu *Loka*? La resposta no pot ésser més que positiva.

Si girem els ulls vers l'islandès modern, el més legítim continuador del norrè occidental antic, hi trobarem de seguida un tot de nominatius singulars masculins en *-i* formats a partir del que es creia que eren casos oblics en *-a*³⁹:

ari “àrea” sorgeix de *ar/ela*,
kassi “caixa” de *kassa*,
Nói “Noè” de *Noal/h*,
nóti “(†) nota, observació” de *nóta*,
Numi “Numa” de *Numa [Pompili]*,
sódi, *sóti* “soda” de *sóda*,
kabbali “cabalà, càbala” de *kabbala*,
massi “massa” de *massa*.
rasi “raça” de *rasa*,
píramíti “piràmide” de *píramíta*,
sarabandi “sarabanda” de *sarabanda*
etc.

---

39 .Tots aquests exemples han estat agafats del diccionari de Böðvarsson. Per a més detalls, vulgueu consultar-los sota les veus corresponents.

La creació d'un *Loki* a partir d'una forma de genitiu *Loka* no fóra, al nostre entendre, res d'anormal, sinó conseqüència lògica del sistema morfològic norrè. El nominatiu *Loki* s'hauria format a partir del genitiu irlandès *Loga*, igual que *Nói* s'origina a partir de *Nóa* i *Númi* a partir de *Núma*.

Pel que fa al pas de la *g* fricativa irlandesa a la *k* oclusiva norrena, la correlació no ofereix, al meu entendre, cap problema: *Loki* és a l'irlandès *Lug* el mateix que *ríki* a *rig*. Carl Johan Sverdrup Marstrander ens fa palès al seu estudi *Bidrag til det norske sprogs historie i Irland*, p. 94 i següents, que les "indlydende og utlydende tenues [del norrè] blir [en lels préstecs norrens de l'irlandès] mediae" (p. 94) i que "et tilsvarende motsætningsforhold mellem de irske og norske mediae bragte nordmændene til at gjengi ir. b d g (av ældre geminatae) med norsk p t k". A la p. 99 ens indica que la *k* medial intervocàlica i la *k* final postvocalica de mots norrens agafats per l'irlandès antic, hi apareix com a *g*: "On. k: <...> (iii) ir. g, skrevet c, g, efter r ogsaa gg".

Ó Riain 1978 ens informa de formes amb *k* en irlandès antic mateix. Per exemple p. 143: The saint's name is variously written Molacca, Molocca, Moloce (Mod. Ir. Molaige) and Molluca; p. 154: Do-locca, Mo-locca. I p. 155, per explicar l'alternança *Lug/Lóch-*, fa:

The alternation -ch/-g (in Lóch/Lug) may result from the "complete confusion between the two classes of spirant" in final position <...> I know of no example of *Lóg for Lóch, but the alternation is regular in pairs consisting of name and epithet or name and patronymic. Thus the Ogam inscription Luguni Locid (maqi alotto) may be "translated" into Old Irish as Lugni Lóchit. Similarly a Lóch m Luaigne figures in the prehistoric section of the Eoganachta genealogies. It is

just possible that the alternation may reflect a k/g variation in the root. <...> On the other hand, should Loch be the correct reading, the lowering of u (Lug) to o (Loch) could only have resulted from analogy.

Els mots d'Ó Riain són importantíssims per nosaltres, car impliquen que va existir un hipocoreuma *Loce*, *Locae* del nom del déu que pogué donar origen directament a la mateixa forma norrena Loki

1.11.8. Cristianisme i paganisme a Irlanda.

Si darrere el Loki norrè hi ha realment el Lug irlandès, i jo no en tinc cap mena de dubte, aquest fet planteja un interessant problema: fins quan va perdurar realment el paganisme a Irlanda? Contra el que es ve afirmant, les meves tesis al voltant del déu Loki pressuposen forçosament que el paganisme cèltic encara era ben viu a Irlanda quan hi van arribar els primers viquings (Poli 1994, p. 666 remarca que les primeres incursions norrenes de què hom té notícia, són del 618, 177 anys del que es venia suposant, ja que, habitualment, se sol situar el primer atac viquing a Irlanda en el 795) i sobretot, quan aquests s'hi van establir tot al llarg del segle IX⁴⁰. La imatge que se'm fa al davant és que a Irlanda no s'hi va produir la substitució d'una religió –la pagana d'origen cèltic– per una altra de nova –la cristiana–, sinó que totes dues van coexistir durant centenars d'anys i al final, es van fondre. Hi ha força indicis en aquest sentit. Com assegura Eoin MacNeill al seu *Celtic Ireland*, p. 57, gairebé tots els irlandesos –de família important, si més no– es consideraven de la nissaga de

---

40 .Els primers establiments permanents en territori irlandès daten del 841 (a Dublín i, tot possiblement, a Annagassan, Dundalk Bay) i perduraria, com a mínim, fins a finals del segle X, abastant, per tant, un espai de gairebé dos-cents anys. Cf. Batey/Clarke/Page pp. 160-163.

Lug, és a dir, descendents de Lug. La gran festa en honor de Lug, Lugnásad, es continuava celebrant a l'estiu a l'Irlanda teòricament cristiana molt més enllà de la data del 569 que és l'any que se sol indicar com a darrer any en què hom atesta la celebració pagana de la festa de Lugnásad (Cf. Máire MacNeill 1962).

A tall d'exemple de la fusió de totes religions, esmento que a Irlanda, la deessa irlandesa Brigit es va convertir en santa Brigida i el déu Lug en els sants Lugaid, Lóchéne i Lachténe⁴¹, en un procés semblant al que fa convertir Buddha entre nosaltres en sant Josafat, i, dins aquest context no és sobrer d'assenyalar que el pare de Sant Brandà –el protagonista del mític viatge– és el mateix "Lug el Ros" (Findlug)⁴². A Alemanya tenim un cas semblant en el cas de les tres santes Einbet, Worbet i Wilbet que poden remuntar perfectament a deesses cèltiques el nom de les quals acabaria en *-bit-* "immerwährend, ewig"⁴³.

Considero, per tant, completament plausible que els norrens es trobessin a Irlanda amb una coexistència callada de

---

41. Ens fem doncs nostres la tesi de Pádraig Ó Riain 1978. Ó Riain parteix en el seu treball de la següent constatació: "Our record of the pagan god Lug is much more extensive than that of the goddess Brigit. Unlike the goddess, however, next to no effort has been made to locate Lug among the early Irish saints. (p. 139).

Ó Riain 1978, p. 142: Lug became Lugaid *al.* Molua, Lóchéne *al.* Molacca and Lachténe *al.* Molachtócc.

42. Cf. l'edició electrònica *Eine Variante der Brendan-Legende* consultable a: <http://www.ucc.ie/celt/online/D207007.html>.

43. Cf. Hans Christoph Schöll, *Die drei Ewigen*. pp. 42-50 i esp. 42-43: Kelt. *Bit-u*, air. *bith* (mit dem Genetiv *beth-o*) hat die Bedeutung "immerwährend, ewig"; dazu gehört kelt. *bivo* = lebendig (air. *beo-*), ebenso lat. *vivere* = leben und griech. *bios* = Leben. Die drei Beten sind Verkörperung und Inbegriff des immerwährenden, ewig-unbesiegbaren Lebens; sie sind "die drei Ewigen", von deren Macht und gütiger Hilfe Erde, Sonne und Mond als die sichtbaren Träger der ewigen Weltwirklichkeit künden. So umspannt denn auch das Wort *bit-u* (*beth-o*) außer dem Begriff "ewiges Leben" noch die Bedeutung "Welt".

catolicisme i paganisme cèltic i que, fruit del contacte bisecular amb la població irlandesa acabessin adoptant el més important dels déus cèltics irlandesos, Lug, convertint-lo en una hipòstasi de llur déu més important, Óðinn.

2. Cloenda

Acabo aquí aquest primer estudi consistent en una anàlisi lingüística del nom del déu Loki. En la meua visió del déu, Loki neix en la zona de contacte cultural iro-escoto-norrè, en un moment indeterminat dels segles VIII-IX d.Cr. Originàriament fou una hipòstasi d'Óðinn, el déu més important del panteó norrè que aconseguí d'independitzar-se d'aquest déu. Loki és, per tant i en la meua consideració, un cas reeixit de sincretisme religiós iro-norrè.

Bibliografia:

BATEY, Colleen, i Helen CLARKE, i R. I. PAGE (entre d'altres), *Die Wikinger*. Augsburg: Weltbild Verlag, 1998.

BLÖNDAL MAGNÚSSON, Ásgeir, *Íslensk Orðsifjabók*. Reykjavík: Orðabók Háskólans, 1989.

BÖÐVARSSON, Árni, *Íslensk Orðabók*. Önnur útgáfa, aukin og bætt. Reykjavík: Mál og Menning, 1993.

BUGGE, Sophus, *Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse*. Første Række. Christiania: Forlagt af Alb. Cammermeyer, 1881-1889. Pp. 70-79: Loki - Lucifer.

CLEASBY, Richard, and Gudbrand VIGFUSSON, *An Icelandic-English*

Dictionary. Oxford at the Clarendon Press, 1993 reprint of the second edition 1957. P. 776.

DE VRIES, *Keltische Religion*. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag, 1961 (Die Religionen der Menschheit. Bd. 118.)

EDEL, Doris, «Geoffrey's So-called Animal Symbolism and Insular Celtic Tradition». Dins: *Studia Celtica* 18-19 (1983-1984), pp. 96-109.

[Edda en prosa]. Versió on-line a: <http://www.heimskringla.no/original/snorre/skaldskaparmal.php>. Data de consulta: 05 / 10 / 2008.

GRIMM, Jacob., *Deutsche Mythologie*. 3. Band. Frankfurt/Main: Ullstein, 1981 (Ullstein-Buch Nr. 35109. Ullstein-Materialien). p. 82.

KOCK, Axel, «Etymologisch-mythologische Untersuchungen». Dins: *Indogermanische Forschungen - Zeitschrift für Indogermanische Sprach- und Altertumskunde* 10 (1899), pp. 90-111. Esp. pp. 90-102.

KOSTER, Edward B., *Mythologisch Woordenboek*. Inleiding van P. De Koning. Amsterdam: Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur, 1920. Pp. 469-473.

KRAUSE, Wolfgang, mit Beiträgen von Herbert JANKUHN, *Die Runeninschriften im älteren Futhark*. I. Text. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966 (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philologisch-historische Klasse. Dritte Folge. Nr. 65). Esp. pp. 292-294:

Die Bügelfibel I von Nordendorf.

LOEWENTHAL, John, «Altnordisch Loki». Dins: *Indogermanische Forschungen - Zeitschrift für Indogermanische Sprach- und Altertumskunde* 39 (1921), pp. 113-114.

LOEWENTHAL, John, «Drei Götternamen: Yngvi, Phol und Loki». Dins: *Arkiv för Nordisk Filologie* 31 (1915), pp. 153-154.

[Loki]. Dins: Alexander JÓHANNESSON, *Isländisches Etymologisches Wörterbuch*. Bern: A. Francke AG Verlag, 1956. Arrel *leuq-*. Pàg. 743: Zur wurzel *leuq-* wurde früher der name **Loki** gestellt, als gott des feuers. Man betrachtet **Loki** jetzt als kurzform des namens **Loptr** oder **Lóðurr/Loðurr**. (Adopta, doncs, la visió d'Olrik 1911 i Hellquist 1918).

[Loki]. Dins: Julius POKORNY, *Indoeuropäisches Etymologisches Wörterbuch*. Primer volum. Arrel *leuǵ-* "trençar". Pàg. 686. Bern/Stuttgart: A. Francke AG Verlag, 1989².

LÖNNROT, Elias, *El Kalevala*. Barcelona: Columna, 1997.

MACNEILL, Eoin, *Celtic Ireland*. Dublin: Academy Press, 1981².

1. MACNEILL, Máire, *The Festival of Lughnasa - A Study of the Survival of the Celtic Festival of the Beginning of Harvest*. Oxford at the University Press, 1962 (Coimisiún Béaloideas Éireann).
2. MACNEILL, Máire (Máire Ní Néill), *The Festival of Lughnasa - A Study of the Survival of the Celtic Festival of the Beginning of the Harvest*. Dublin: Comhairle Bhéaloideas Éireann /

University College, 1982² (Scríbhinní Béaloidis/Folklore Studies 11).

MARKALE, Jean, *Les Celtes et la Civilisation Celtique - Mythe et Histoire*. Paris: Payot, 1970 (Bibliothèque Historique). Esp. pp. 390-400.

MARQUARDT, Hertha, «Logapøre - der "trugstarke" Gott?». Dins: Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur 77 (1940), pp. 72-75.

MARSTRANDER, Carl Johan Sverdrup, «Bidrag til det norske Sprogs Historie i Irland». Dins: Skrifter utgit av Videnskapsselskapet i Kristiania. II. Historisk-Filosofisk Klasse. 1915. Bind No. 1915,5. Kristiania: i kommission hos Jacob Dybwad (A. W. Brøggers Boktrykkeri), 1916. Esp. pàg. 167

1. MEYER, Elard Hugo, *Germanische Mythologie*. Berlin: Mayer & Müller, 1891. Esp. pp.163-166.

2. MEYER, Elard Hugo, *Mythologie der Germanen*. Gemeinfaszlich dargestellt von E.H.M. Straßburg: Verlag vonn Karl J. Trübner, 1903. Esp. pp. 276-279.

Ó CUÍV, Brian (curador), *The Impact of the Scandinavian Invasions on the Celtic-Speaking Peoples c. 800-1100 a.D. - Introductory Papers read at Plenary Sessions of the International Congress of Celtic Studies held in Dublin, 6-10 July, 1959*. Baile Átha Cliath (Dublin): Institúid Ard-Léinn Bhaile Átha Cliath, 1983².

OLRIK, Axel i H. Grüner NIELSEN, «Efterslæt til Loke-Myterne». Dins:

Danske Studier 9 (1912), pp. 87-101. Esp. pp. 95-101: Axel Orlík, «Ill. Lukki og Laviatar i finske Trylleformler».

OLRIK, Axel, «Myterne om Loke». Dins: *Fästskrift till Henning Frederik Feilberg från Nordiska Språk- och Folklivsforskare på 80-Års-Dagen den 6 Augusti 1911. Utgiven av Svenska Landsmål, Maal og Minne (Bymaalslaget), Universitetsjubilæets Danske Samfund (Danske Studier)*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söner (alhora København, Gyldendalske Boghandel & Nordisk Forlag; alhora Kristiania, Bymaals-Laget), 1911 (Svenska Landsmål ock Svenskt Folkliv). Pp. 548-593, esp. p. 587-593 ("Lokes navn").

Ó RIAIN, Pádraig, «Traces of Lug in early Irish hagiographical tradition». Dins: *Zeitschrift für celtische Philologie* 36 (1978), pp. 138-156.

PABÓN S. DE URBINA, *Diccionario Manual Griego-Español*. Barcelona: Biblograf, 1973⁷.

PEDERSEN, Holger, *Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen*. Erster Band: Einleitung und Lautlehre. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1909 (Göttinger Sammlung indogermanischer Grammatiken). Esp. pp. 186 i 188.

PERSIGOUT, Jean-Paul, *Dictionnaire de Mythologie Celte - Dieux et Héros*. Monaco: Éditions du Rocher, 1990 (Gnose). Esp. p. 193-196.

POKORNY, Julius, *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch*. Bern/Stuttgart: Francke Verlag, 1989². P. 686.

POKORNY, Julius, «Keltische Etymologien». Dins: Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung 46 (1914), pp. 150-155.

POLI, Diego, «Scandinavians and Celts in the North Sea Area». Dins: *SAGNABING helgað Jónasi Kristjánssyni sjötugum 10. apríl 1994*. Síðari hluti. Reykjavík: Hið Íslenska Bókmenntafélag, 1994. Pp. 665-668.

PHILIPPSON, Ernst Alfred, *Die Genealogie der Götter in germanischer Religion, Mythologie und Theologie*. Urbana: The University of Illinois Press, 1953 (Illinois Studies in Language and Literature. Vol. Nr. 37. N° 3.)

QUIN, E. G. (General Editor), *Contributions to a Dictionary of the Irish Language*. L. Arranged by Máirín Ó DALY and P. Ó FIANNACHTA. Dublin: Published by the Royal Irish Academy, 1966. Columna 235.

ROOTH, Anna Birgitta, *Loki in Scandinavian Mythology*. Lund: Carl Bloms Boktryckeri A.B., 1961 (Acta Regiae Societatis Humaniorum Litterarum Lundensis. Skrifter utgivna av Kungliga Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. Bd. Nr. LXI.)

SCHÖLL, Hans Christoph, *Die drei Ewigen - Eine Untersuchung über germanischen Bauernglauben*. Jena: Eugen Diederichs Verlag, 1936.

SETÄLÄ, Emil Nestor, *Studien aus dem Gebiet der Lehnbeziehungen Vilhelm Thomsen zum siebzigsten Geburtstag gewidmet* von Emil Nestor Setälä. Helsingfors: Red. der Finnisch-ugrischen Forschungen (alhora Leipzig: Otto Harrassowitz), 1912

(Sonderdruck aus dem XII. Band der Finnisch-ugrischen Forschungen). Esp. pp. 50-104: Louhi und ihre verwandten.

SIGURÐSSON, Gísli, *Gaelic Influence in Iceland - Historical and Literary Contacts: a Survey of Research*. Reykjavík: 1988 (Studia Islandica. Vol. 46.)

SPALDING, Keith, with the Assistance of Kenneth BROOKE, *An Historical Dictionary of German Figurative Usage*. Fascicles 31-41: Kaninchen to Rede. Oxford: Basil Blackwell, 1984.

STRÖM, Folke, *Loki, ein mythologisches Problem*. Göteborg: Almqvist & Wiksell i. Komm., 1956 (Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborgs Universitets Årsskrift. Vol. 62,8.)

SVEINSON, Einar Ólafur, «Celtic Elements in Icelandic Tradition». Dins: Béaloideas - The Journal of the Folklore of Ireland Society 25 (1957[1959]) Pp. 3-24.

UHLAND, Ludwig, *Der Mythos von Thôr nach nordischen Quellen*. Dins: L.U., *Sagenforschungen*. Hildesheim/New York: Georg Olms Verlag, 1972 (Volkskundliche Quellen. Neudrucke europäischer Texte und Untersuchungen. IV: Sage. Band VI der Reihe "Uhlands Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage). Pp. 1-128. Esp. p. 14. Cal dir que Umland escrivia aqueixa obra el 1836.

ZOËGA, Geir T., *A concise dictionary of old Icelandic*. Oxford at the Clarendon press, 1926.